

18.12.2025

EOAK/7031/2024

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Mikko Sarja

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Elina Castrén

PÄÄMIEHEN VAROJEN SIIRTÄMINEN PÄÄMIEHEN KÄYTTÖTILILTÄ EDUNVALVONTATILILLE

1 KANTELU

Kantelija arvosteli Helsingin edunvalvontatoimiston menettelyä. Kantelijan käyttötililtä oli ennalta ilmoittamatta joulukuussa 2024 siirretty 583,67 euroa edunvalvontatilille. Kantelijan käsityksen mukaan hän oli sopinut edunvalvojansa kanssa, että hän saa pitää omat palkkarahansa käyttötilillään.

2 SELVITYS

Kantelun tutkimiseksi hankittiin Helsingin edunvalvontatoimiston selvitys ja Digi- ja väestötietoviraston lausunto.

3 RATKAISU

3.1 Oikeusohjeet

Holhoustoimilain 1 §:n mukaan holhoustoimen tarkoituksena on valvoa niiden henkilöiden etua ja oikeutta, jotka eivät vajaavaltaisuuden, sairauden, poissaolon tai muun syyn vuoksi voi itse pitää huolta taloudellisista asioistaan.

Holhoustoimilain 14 §:n mukaan edunvalvojan määrääminen ei estä päämiestä itse vallitsemasta omaisuuttaan tai tekemästä oikeustoimia, jollei laissa toisin säädetä.

Holhoustoimilain 25 §:n 1 momentin mukaan vajaavaltaisella on oikeus määrätä siitä, minkä hän on vajaavaltaisuuden aikana omalla työllään ansainnut, ja siitä, minkä edunvalvoja on tämän lain 38 §:n mukaisesti antanut hänen vallittavakseen. Vajaavaltaisella on oikeus määrätä myös edellä mainitun omaisuuden tuotosta sekä siitä, mikä on tullut tällaisen omaisuuden sijaan. Jos vajaavaltainen käyttää oikeuttaan tavalla, joka on selvästi vastoin hänen etuaan tai jos siihen on ilmeinen vaara, edunvalvoja voi 2 momentin mukaan ottaa hoitoonsa 1 momentissa tarkoitettua omaisuutta siltä osin kuin se on tarpeen vajaavaltaisen edun suojaamiseksi. Jos toimenpide koskee vajaavaltaisen työansiota, siihen on hankittava holhousviranomaisen suostumus.

Säännöksen perusteluiden mukaan holhousviranomainen ei voi antaa suostumusta siihen, että vajaavaltaisen koko palkka siirrettäisiin pois hänen vallinnastaan (HE 146/1998 vp, s. 40).

Holhoustoimilain 31 §:n 2 momentin mukaan, jos päämiehellä on tili luottolaitoksessa, edunvalvojan tulee ilmoittaa laitokselle, kuka tai ketkä voivat nostaa tilillä olevia varoja.

Holhoustoimilain 37 §:n 1 momentin mukaan edunvalvojan on hoidettava päämiehensä omaisuutta sillä tavoin, että omaisuus ja sen tuotto voidaan käyttää päämiehen hyödyksi ja tyydyttämään hänen henkilökohtaisia tarpeitaan. Tässä tehtävässään edunvalvojan tulee tunnollisesti pitää huolta päämiehen oikeuksista ja edistää hänen parastaan.

Holhoustoimilain 38 §:n 1 momentin mukaan päämiehelle on jätettävä se omaisuus, jota hän tarvitsee henkilökohtaista käyttöönsä varten. Päämiehen vallintaan on jätettävä hänen tarpeisiinsa ja muihin olosuhteisiin nähden kohtuullisena pidettävä määrä käyttövaroja.

Oikeus saada käyttövaroja on vahva, koska edes vajaavaltaiseksi julistaminen ei oikeuta edunvalvojaa epäämään niitä käyttövaroja, jotka hänelle kuuluvat 38 §:n 1 momentin nojalla (ks. HE 146/1998 vp, s. 40).

Holhoustoimilain 43 §:n 1 momentin mukaan, ennen kuin edunvalvoja tekee päätöksen tehtäviinsä kuuluvassa asiassa, hänen on tiedusteltava päämiehensä mielipidettä, jos asiaa on tämän kannalta pidettävä tärkeänä ja kuuleminen voi tapahtua ilman huomattavaa hankaluutta. Kuuleminen ei 2 momentin mukaan kuitenkaan ole tarpeen, jos päämies ei kykene ymmärtämään asian merkitystä.

Hallintolain 6 §:n mukaan viranomaisten toimien on suojattava oikeusjärjestyksen perusteella oikeutettuja odotuksia.

3.2 Asiakirjoista ilmeneviä tietoja

Kantelijan taloudellinen tilanne on ollut vuosien ajan tiukka. Hän on saanut kuukausittain jonkin verran palkkatuloja, jotka maksetaan hänen käyttötililleen. Käyttövarat on palkkatulojen lisäksi maksettu hänen käyttötililleen. Kansaneläkelaitokselta tulevat eläketulot on sen sijaan maksettu edunvalvontatilille, jolta on maksettu kantelijan laskut.

Päämiehen edunvalvonta on siirtynyt Helsingin edunvalvontatoimistoon vuonna 2015. Edunvalvontatoimisto ei ollut järjestänyt alkutapaamista päämiehen kanssa. Alkutapaamista varten oli sovittu aikoja, mutta ne eivät olleet toteutuneet. Päämies oli saanut pitää itsellään palkkatulonsa eikä niistä ollut sovittu erikseen mitään uutta vuoden 2024 alussa.

Joulukuussa 2024 edunvalvontasihteeri oli siirtänyt varoja päämiehen käyttötililtä edunvalvontatilille. Edunvalvontasihteeri oli yrittänyt kaksi kertaa tavoitella kantelijaa puhelimitse. Hän ei ollut tavoittanut kantelijaa ennen siirron tekemistä. Edunvalvontasihteeri oli siirron jälkeen vastannut päämiehen kyselyyn siirrosta ja sen syistä. Edunvalvontasihteeri oli lisäksi pahoitellut tapahtunutta.

Tilisiirto oli tehty, koska edunvalvontatilillä olleet varat eivät olleet riittäneet laskujen maksamiseen. Tiukka taloudellinen tilanne oli johtanut siihen, että esimerkiksi vuokraa, sähköä ja apteekkilaskuja oli jäänyt maksamatta. Siirron jälkeen päämiehen tilille oli jäänyt käyttöön 700 euroa. Edunvalvonnan tilillä oli ennen siirtoa ollut 156 euroa.

Vuoden 2024 aikana oli sovittu muutoksia käyttövarojen osalta. Päämies ja edunvalvoja olivat sopineet, että päämies ostaa palkkatuloillaan joitakin asioita, joihin oli ennen myönnetty laskutuslupia. Lisäksi päämiehen lisärahoitukseen ei ollut voitu suostua.

Päämies oli saanut palkkatuloja noin 300 euroa kuukaudessa. Edunvalvonnasta maksettiin päämiehelle käyttövaroja viikoittain vuonna 2024 yhteensä 50 euroa viikossa. Lisäksi päämies sai kerran kuukaudessa rahaa prepaid-nettiin sekä puheaikaan 50 euroa ja lisäksi 40 euroa kuukaudessa bussilippuun.

Vuonna 2025 päämiehen käyttövarat oli pienennetty 50 eurosta 30 euroon per viikko.

Asioiden hoito edunvalvontatoimiston ja päämiehen välillä oli toteutunut sähköpostitse tai puhelimitse. Edunvalvojan muistikuvien mukaan päämiehen kanssa oli keskusteltu siitä, että edunvalvoja ei voi ottaa palkkatuloja edunvalvontatilille säännöllisesti maksuun, jollei siitä ole tehty kirjallista sopimusta edunvalvojan ja päämiehen kesken. Edunvalvojalla ei ollut tietoa, oliko päämiehelle kerrottu siitä, että edunvalvontatoimistolla oli pääsy hänen käyttötililleen ja edunvalvontatoimiston oli mahdollista tehdä sieltä siirtoja.

3.3 Arviointi

Asiassa on ennen muuta kyse päämiehen käyttöön jätetystä tilistä ja sen käyttöoikeudesta sekä tällä tilillä olevien palkkatulojen ja käyttövarojen luonteesta päämiehen varoina ja niiden vallinnasta.

Oikeusministeriön julkaisemassa Edunvalvojan käsikirjassa todetaan, että päämiehen käyttöön tulee aina jättää vähintään niin sanottu käyttövaratili. Kun edunvalvoja on ilmoittanut, että päämiehen käytössä on tietty tili, päämiehen tulisi saada päättää itsenäisesti tähän tiliin liittyvistä tilinkäyttövälineistä.

Samassa käsikirjassa todetaan se holhoustoimilain lähtökohta, että edunvalvonnan tulisi näkyä päämiehen arkielämässä mahdollisimman vähän. Käyttövarojen toimittamisessa on huomioitava tämä periaate. Päämiehen oma toimintakyky ja toimintatavat vaikuttavat myös siihen, miten käyttövaroja on hänen turvaamiseen toimitettava. Käyttövarat on tarkoitettu nimenomaan päämiehen omaan käyttöön ja niillä on siten päämiehen elämänlaadun ja arjen suunnitteluun sekä niihin liittyvän itsemääräämisoikeuden kannalta suuri merkitys.

Digi- ja väestötietoviraston internetsivuilla julkaistuissa vastauksissa yleisiin kysymyksiin todetaan, että päämiehellä on käyttöoikeus omaan tiliinsä ja edunvalvojalla muihin tileihin. Asia hoidetaan käytännössä niin, että edunvalvoja avaa tehtävänsä alkaessa päämiehelleen pankkitilin, jolle hän siirtää päämiehelleen käyttövaroja. Edunvalvoja ja päämies sopivat yhdessä käyttövarojen määrästä ja maksuajoista. Vain päämiehellä on käyttöoikeus tähän käyttövaratiliin. Tämän takia edunvalvojan ei tarvitse raportoida kyseisen tilin tapahtumista Digi- ja väestötietovirastolle. Sen sijaan muut päämiehen pankkitilit siirtyvät vain edunvalvojan käyttöön. Yleensä edunvalvoja käyttää yhtä pankkitiliä, josta maksaa päämiehensä laskut. Edunvalvoja on velvollinen raportoimaan näiden tilien tapahtumista Digi- ja väestötietovirastolle, minkä takia tilejä voidaan kutsua valvontatileiksi.

Tilisiirtoa päämiehen käyttötililtä edunvalvontatilille on perusteltu sillä, ettei edunvalvontatililla ollut riittävästi varoja päämiehen laskujen maksuun. Kyseessä olivat päämiehen asumisen turvaamiseksi tärkeät laskut. Digi- ja väestötietovirasto on katsonut lausunnossaan, että edunvalvontatoimiston selvitys varojen siirrosta käyttötililtä edunvalvontatilille pakkotilanteessa on uskottava. Viraston mukaan varojen siirrolle on ollut hyväksyttävä syy, vaikka kyseessä ovat olleet päämiehen palkkatulot.

Näkemykseni mukaan edunvalvontatoimiston menettely ei ole lähtökohdiltaan ollut holhoustoimilain eikä hyvän hallinnon mukainen. Perustelen tätä seuraavasti.

Päämiehen käytössä on ollut käyttötili, jonne on ohjattu hänen palkkatulonsa ja maksettu käyttövaroja. Korostan päämiehen työansioden holhoustoimilaista ilmenevää erityistä luonnetta päämiehen varoina: niiden vallinta kuuluu pääsääntöisesti kaikille päämiehille; siten edes päämiehen julistaminen vajaavaltaiseksi ei vaikuttaisi siihen. Yhtä lailla oikeus käyttövaroihin on vahva kaikilla päämiehillä edunvalvonnan laadusta riippumatta, eikä edunvalvoja ole vastuussa siitä, miten päämies käyttövarojaan käyttää. Selvityksestä ei käy ilmi, että päämies olisi ollut vajaavaltainen.

Näihin lähtökohtiin nähden katson, että edunvalvontatoimiston menettely ei ole ottanut huomioon käyttövarojen ja työtulojen erityistä luonnetta, vaan edunvalvontatoimisto oli ilman päämiehen myötävaikutusta ottanut vallintaansa sellaista päämiehen omaisuutta, joka ei sille olisi kuulunut. Oudoksun myös ylipäättään sitä, että edunvalvojalla on ollut käyttöoikeus sellaiseen päämiehen tiliin, jonka varat ovat kuuluneet yksinomaan päämiehen vallintaan.

Päämiehen tililtä ei ole edunvalvonnan alkamisen jälkeen vuonna 2015 nostettu varoja ennen joulukuuta 2024. Päämies oli useiden vuosien ajan saanut itse päättää käyttötilin varojen käytöstä ja suunnitella oman arjen menoja. Tähän nähden hän oli perustellusti voinut luottaa siihen, että ne varat, jotka olivat hänen käyttötilillään, olivat hänen päätösvallassaan. Käyttötililtä nosto oli siten perustellusti tullut päämiehelle yllätyksenä. Yllättävä nosto kantelijan tililtä ilman, että hänen kanssaan oli asiasta edes keskusteltu, on loukannut päämiehen itsemääräämisoikeutta ja hänen oikeutettuja odotuksiaan.

On toisaalta sinänsä selvää, että edunvalvonnan tulee huolehtia myös päämiehen laskuista ja edunvalvojalla on myös vastuu seurata päämiehen taloudellista tilannetta ja päättää muun ohella päämiehelle maksettavien käyttövarojen määrä päämiehen taloudellisen tilanteen mukaisesti.

Selvityksestä kuitenkin välittyy mielikuva, että laskujen maksuun riittävien varojen puuttuminen edunvalvontatililtä oli tullut edunvalvontatoimistolle joulukuussa 2024 yllätyksenä. Jos tilannetta olisi seurattu pidemmältä ajalta, olisi edunvalvojalla nähdäkseni todennäköisesti ollut paremmat edellytykset puuttua käyttövarojen määrään jo ennen vuotta 2025, ja tällöin olisi mahdollisesti voitu välttää tilanne, jossa päämiehen käytössä olevalta tililtä jouduttiin pakkotilassa nostamaan varoja.

Päämiehen asumisen turvaaminen on yksi tärkeimmistä suojattavista asioista, joita edunvalvonnassakin pyritään turvaamaan, ja nyt esillä olevassa asiassa päämiehen asumisen turvaamiseksi tilisiirto oli nyt mitä ilmeisimmin ollut välttämätön. Edunvalvontatoimiston olisi kuitenkin tullut ennalta neuvotella asiasta päämiehen kanssa, kun otetaan huomioon käyttötilillä olleiden varojen erityinen luonne. Päämiestä oli selvityksen mukaan yritetty tavoittaa puhelimitse kaksi kertaa. Sen sijaan selvityksestä ei käy ilmi, miksi päämiestä ei ollut yritetty tavoittaa esimerkiksi sähköpostitse. Pidän toimenpiteitä päämiehen tavoittamiseksi tapauksen olosuhteissa joka tapauksessa riittämättöminä.

Olen asian arvioinnissa ottanut huomioon, että tilisiirron tekeminen päämiehen käyttötililtä edunvalvontatilille on tapauksen olosuhteissa selkeästi ollut poikkeuksellinen toimenpide, koska muita siirtoja päämiehen käyttötililtä edunvalvontatilille ei ollut tehty aikaisemmin eikä tämän joulukuussa 2024 tapahtuneen siirron jälkeen. Kyse on siten ollut tapauskohtaisissa pakottavissa olosuhteissa tehdystä kertaluonteisesta siirrosta eikä yleisestä käytännöstä.

4 TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.3 esittämäni käsitykset Helsingin edunvalvontatoimiston menettelystä sen tietoon lähettämällä sille jäljennöksen päätöksestäni.

Samalla lähetän päätökseni tiedoksi Digi- ja väestötietovirastolle